

een oorkonde van 1302⁴⁶, zoals wij boven reeds zagen.

Wanneer Jan I Boc van Mere gestorven is, weten wij niet.⁴⁷ Hij werd opgevolgd door zijn zoon Jan II, die waarschijnlijk bedoeld is in een oorkonde van 1308⁴⁸, in welk jaar tevens de grens uitdrukkelijk wordt aangegeven tussen de heerlijkheid Boxmeer en de heerlijkheid Cuyk.

TH. W. J. DRIESSEN
M. P. J. VAN DEN BRAND

- ¹ Dr. Fr. L. Ganshof, Brabant, Rheinland und Reich im 12., 13. und 14. Jahrhundert, Gesellschaft für Rheinische Geschichtskunde, Bonn, 1938.
- ² M. K. J. Smeets, Gelre en de slag bij Wörringen. Maastricht – ongepubliceerde scriptie –.
- ³ H. Breuer, Die Maas als Schifffahrtsweg. Wiesbaden 1969, pag. 70 e.v.
- ⁴ Mr. L. A. J. W. Baron Sloet, Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen. 's Gravenhage 1872-1876. Oork. 941-1272 september.
- ⁵ Zie 4, Oork. 982-1277 maart 25.
- ⁶ Th. W. J. Driessen, Twee schepenbanken te Venlo omstreeks het jaar 1300. Libellus Festivus – Roermond 1964.
- ⁷ Zie 4.
- ⁸ A. J. van der Aa, Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden. Gorinchem 1846, Deel VII, pag. 365.
- ⁹ Zie 8, Deel XI, pag. 179 e.v.
- ¹⁰ G. R. Duljé, Geschied- en Aardrijkskundige Bijzonderheden van de voormalige Heerlijkheid Boxmeer. Gennep 1852, pag. 29 e.v.
- ¹¹ Zie 4, Oork. 1079-1284 augustus 9.
- ¹² Zie 4, Oork. 1088-1285 april 10.
- ¹³ Günther Aders, Regesten aus dem Urkundenarchiv der Herzöge von Brabant. Düsseldorf Jahrbuch – Düsseldorf 1947.
- ¹⁴ Dr. Jan J. F. Wap, Geschiedenis van het Land en der heeren van Cuyk. Utrecht 1858, pag. 84 e.v.
- ¹⁵ A. v. Slichtenhorst, XIV Boeken van de Gelderse geschiedenissen. Arnhem 1654, VI Boek, pag. 100.
- ¹⁶ Mr. Pieter Bondam, Charterboek der Hertogen van Gelderland en Graaven van Zutphen. Utrecht 1783, pag. 610.
- ¹⁷ Diderik Paringet en Paul van Alen, Memoriaal of Beschrijving van de stad Grave en den lande van Cuyk. Utrecht 1752, Deel II, pag. 473.
- ¹⁸ J. F. Willems, Rymkronyk van Jan van Heelu betreffende Den Slag van Woeringen, van het jaer 1288. Brussel 1836.
- ¹⁹ Zie 4.
- ²⁰ Dr. Rob Scholten, Das Cistercienserinnen-Kloster Grafenthal oder Vallis comitis zu Asperden im Kreise Kleve. Kleve 1899.

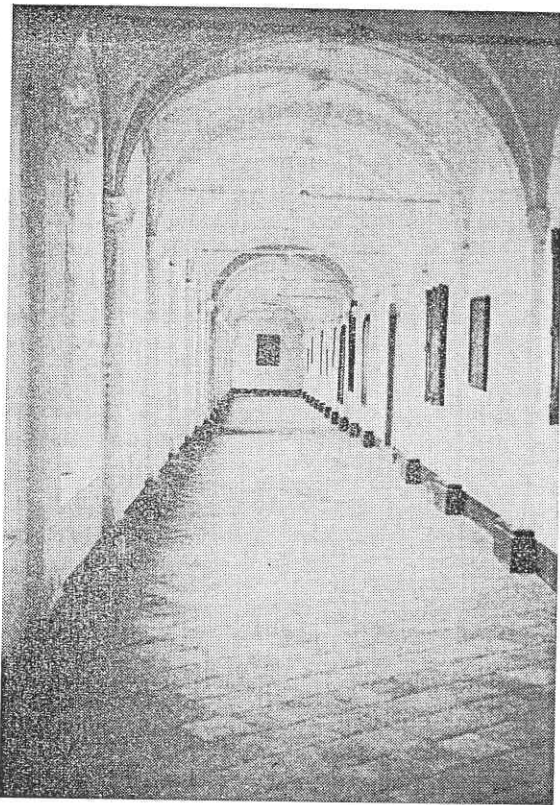
- ²¹ Zie 4, Oorkonde 912-1269 januari 10.
- ²² Het zal een nader onderzoek behoeven of Cesarius van Brakel en Rutgerus van Meren, die samen voorkomen met Albertus van Cuyk en graaf Dirk van Kleef in een oorkonde van 1212 (Mr. L. Ph. C. van den Bergh, Oorkondenboek van Holland en Zeeland. Amsterdam/s Gravenhage 1866, Ie Deel, oorkonde 228) over een verdrag tussen Dirk van Altena en Jan van Heusden, moeten thuis gebracht worden in Brakel, tussen Cuyk en Oeffelt en in Boxmeer of elders. Dit geldt ook voor Heimericus de Mere uit het jaar 1088, genoemd bij Heda p. 140 en Bondam ch. B. p. 152.
- ²³ Zie 4, Oorkonde 927.
- ²⁴ Oorkonde 931-1271 april 29, zie ook noot 15.
- ²⁵ Mr. G. J. ter Kuile Oorkondenboek van Overijssel. Zwolle 1964 – Band II – Regest 326; Sloet, a.w. Oorkonde 958-1274 september 14.
- ²⁶ Zie 16, pag. 623; Sloet, a.w., Oorkonde 991. Sloet leest hier „Kock de Pere”.
- ²⁷ Zie 20, Urkunde 35-1279 maart 31. Sloet, a.w., Oorkonde 1011-1280 maart 31.
- ²⁸ Zie 13.
- ²⁹ Zie 4, Oorkonde 1025-1281 januari 10.
- ³⁰ Mr. A. P. van Schilfgaarde, Het archief van het Huis Bergh. Nijmegen 1932. Regestenlijst van oork. nr. 22.
- ³¹ Zie 4, Oorkonde 1071.
- ³² Oudste Dordtse stadsrekeningen 1284/85, inv. no. 420 (archief 1200-1572).
- ³³ Zie 18, vers 2854 e.v.
- ³⁴ P. J. Blok, P. L. Muller, S. Muller Fz., Robert Fruin's Verspreide geschriften met aantekeningen, toevoegsels en verbeteringen uit des schrijvers nalatenschap. 's Gravenhage 1903, Deel VIII, pag. 154 e.v.
- ³⁵ Mr. L. Ph. C. van den Bergh, Oorkondenboek van Holland en Zeeland. Amsterdam/s Gravenhage 1873, II Deel, Oorkonde 564.
- ³⁶ Zou men het „Bochuys” niet mogen situeren op de Mazenburg bij het Klein Veer even ten Noorden van de Sambeekse stuw?
- ³⁷ Is. An. Nijhoff, Gedenkwadigheden uit de geschiedenis van Gelderland. Arnhem 1830, Deel I, Oorkonde 3.
- ³⁸ Zie 18, vers 6917 e.v.
- ³⁹ Philippe van Boxmeer, Boxmeer et ses Seigneurs, Généalogies des van Boxmeer. Diest 1932 (niet in de handel) pag. 8.
- ⁴⁰ De latijnse oorkonde spreekt van „discreto viro domino Johanni de Mere militi, dicto Boc”.
- ⁴¹ Rijksarchief in Gelderland-Arnhem. Archief: Huis Bergh. Inv. nr. 1101, stuk 27.
- ⁴² Zie 30, Inleiding pag. 159.
- ⁴³ Zie 41, Inv. 6667. Leenregister Boxmeer 1451-1510?
- ⁴⁴ Zie 17, pag. 472.
- ⁴⁵ Dr. L. S. Meihuizen, De rekening betreffende het Graafschap Gelre 1294/1295. Arnhem 1953, serie „Gelre”.
- ⁴⁶ Zie 20, Urkunde 87. Zie ook: Merlet, nov. 1970, 99 e.v.
- ⁴⁷ Zie 42.
- ⁴⁸ Zie 14, Oorkonde pag. 245.

12 maart 1971

De Roermondse kartuizer Dionysius stierf vijf eeuwen geleden

Weinig vormen van geestelijk leven binnen de katholieke Kerk komen ons, mensen van de twintigste eeuw zó levensvreemd voor als die van de Kartuizers.¹ Zowel hun exclusieve contemplatieve gerichtheid als hun kluizenaarsbestaan, hun verre gaande soberheid en hun bijna absolute afzondering

weerspreken immers onze overtuiging, dat het goed en zelfs noodzakelijk is – ook voor de godgelovige – zich in te zetten voor het welzijn van zijn medemensen en dat materiële welvaart en intensieve communicatie onontbeerlijke voorwaarden zijn voor geluk en vreugde. En toch is er tege-

18e eeuwse kruisgang van het vroegere Kartuizerklooster te Roermond.

lijk iets fascinerends in de gedachtegang van de Kartuziers en de consequenties die zij daaruit trekken. Er spreekt een zo absoluut geloof in de betrekkelijkheid van aardse waarden uit, dat de onzekerheid aangaande de juistheid van onze instelling, die iedereen wel eens bekruipt, erdoor wordt angesproken en geactiveerd; hun totale overgave aan een geheel andere levensvisie dan de onze roept haast onontkoombaar de vraag op, of wij ondanks onze prestaties en verworvenheden toch niet de diepste zin van ons bestaan buiten beschouwing laten, of ons mens-zijn toch niet op iets anders, iets fundamenteleers gericht is dan op het verwezenlijken van onze eigen zichtbare en rationeel-achterhaalbare mogelijkheden.

Deze betekenis van de Kartuizerorde is thans, vooral omdat zij in totaal nog slechts achttien gemeenschappen telt², niet groot te noemen; in vroeger eeuwen echter – zij werd in 1084 door Bruno van Keulen gesticht³ – vervulde zij een niet te onderschatten kritische functie in de westeuropese maatschappij. Zeker in de late Middeleeuwen, toen zij vele leden telde en haar huizen in of nabij de steden lagen, kon zij, ook dank zij de positieve instelling

van vooraanstaande edelen en burgers ten opzichte van haar ideaal, de mentaliteit van grote groepen der bevolking beïnvloeden. Juist in het gebied tussen Rijn en Schelde is dit duidelijk aanwijsbaar.⁴

Een van de beroemdste kartuizen in deze streek was die van Roermond.⁵ Zij werd gesticht vanuit het Barbara-klooster te Keulen.⁶ In 1368 verkende Joannes van Breida de mogelijkheden in het zuidelijk deel van het hertogdom Gelre een huis in te richten. Vooral dank zij de weldadigheid van ridder Werner van Swalmen en diens vrouw Bertha van Geilenkirchen kon Hendrik Eger van Kalkar enige jaren later een gemeenschap formeren; de officiële stichtingsakte dateert van 25 juli 1376.⁷ De gebouwen werden opgetrokken binnen de muren van Roermond „aan die Steghe”, achter een door dezelfde Werner gestichte kapel ter ere van Onze Lieve Vrouw van Bethlehem, die door de monniken bediend zou worden. Behalve voor de prior en twaalf geprofeuten bevatte het klooster ruimten voor de huisvesting van enige lekebroeders („conversen”) en andere leden van de „familia”.⁸

„Mariae Bethlehem”, zoals het Roermondse huis betiteld werd, ontving vele goederen van edelen en burgers en bezat een hecht economisch fundament; zijn ligging hoefde de stilte en de afzondering, die de bewoners zochten, niet te storen en maakte het mogelijk, dat velen van nabij kennis konden nemen van de waarde van het strikte contemplatieve leven. De politieke en militaire woelingen, waaraan het Maasland in de tweede helft van de veertiende en in heel de vijftiende eeuw blootstond, hadden geen ernstige gevolgen voor de kartuis.⁹ Zij ontwikkelde zich, vooral onder het bestuur van prior Albertus Buer, die in 1414 uit Utrecht naar Roermond kwam, tot een centrum van geestelijk leven en ook van studie, waardoor haar aanzien steeg.¹⁰

Hierin moet waarschijnlijk de aanleiding gezocht worden, waarom een man als Dionysius de Leeuws (of: Leeuwis) in 1424 in deze gemeenschap vroeg opgenomen te worden.

Deze Dionysius, van wie het dodenregister van het Roermondse klooster getuigt, dat hij een „decus huius domus”, „een sieraad van dit huis” was¹¹, werd in 1402 of 1403 te Rijckel in het tegenwoordige Belgisch Limburg geboren. Reeds jong toonde hij zich zeer begaafd en vol ijver voor de studie en tevens bezielde van verlangen een contemplatief leven te leiden. Op achttienjarige leeftijd klopte hij ter vervulling van deze wens aan bij de kartuis van Diest, maar hier werd hij om zijn jeugd afgewezen.¹² Hij ging naar Keulen, waar hij aan de universiteit

binnen drie jaar de titel „magister artium” behaalde en zich verdiepte in de theologie.¹³ Toen hij eenentwintig was ging hij opnieuw naar een kartuizerklooster, ditmaal dat van Roermond, met de bedoeling in te treden. Thans slaagde hij in zijn opzet. Als kloosterling muntte hij uit door gebedsgeest en trouw aan de strenge regels van orde en huis. Als persoonlijke bezigheid koos hij de studie van de heilige Schrift en de kerkvaders. De vrucht van deze arbeid was, getuige de omvang van zijn werken, zeer groot.¹⁴ Hij toonde niet slechts een intellectuele interesse in de bronnen van het christelijk geloof, maar doordacht en doorleefde de Openbaring en de kerkelijke traditie op persoonlijke wijze.

Dionysius' kennis, zijn vermogen zich op overtuigende manier uit te drukken en niet in het minst zijn sterke gestel, dat hem in staat stelde zeer veel werk te verzetten, deden de prior van „Mariae Bethlehem” ertoe besluiten hem te benoemen tot „procurator” van het klooster. Hierdoor kwam hij in contact met de buitenwereld, zowel doordat hij de materiële belangen van zijn huis te behartigen kreeg alsook doordat hij de eredienst ging verzorgen in de Bethlehemkapel. In persoonlijke gesprekken met allerlei mensen, in brieven en in preken kon hij zijn geestelijke rijkdom uitdragen en ging hij in toenemende mate invloed uitoefenen op de mentaliteit van Roermondse burgers en bewoners van de Roerstreek. Hij bleef niet onopgemerkt. Toen de romeinse legaat, kardinaal Nicolaas van Kues in de jaren 1450/51 het Rijnland bezocht, koos hij Dionysius tot begeleider en raadsman.¹⁵ Ook de ordes-oversten hadden in hem een man met velerlei capaciteiten ontdekt. In 1465 droegen zij hem de voorbereiding van een nieuwe stichting op bij 's-Hertogenbosch.¹⁶ De omstandigheden echter, waarin hij hier moest werken, met name de ongelukkige en ongezonde ligging van het terrein, dat als kloostergrond verworven was, waren zelfs voor zijn overigens toch zeer groot weerstandsvermogen te zwaar. Met moeite wist hij weliswaar een kartuis voor een prior en zes monniken te bouwen, maar de leiding van de jonge communiteit kon hij niet meer op zich nemen. In 1469 keerde hij naar Roermond terug¹⁷, waar hij, uitgeput door verschillende ziekten, op 12 maart 1471 stierf.¹⁸

Blijkt reeds uit deze summiere levensloop van Dionysius van Rijckel op hoeveel terreinen en in hoeveel opzichten hij zich bekwaam toonde en ook hoe hij, ofschoon steeds trouw aan zijn contemplatief ideaal, zijn gaven niet verborgen hield, zijn be-

tekenis wordt er toch niet ten volle door aange-
toond. Deze is namelijk hierin gelegen, dat hij door woord, geschrift en optreden een van de dragers is geworden van een geestelijke vernieuwingsbeweging, die eeuwenlang – en wel veel langer dan men doorgaans geneigd is aan te nemen – de religiositeit van Maas- en Rijnland mede bepaald heeft.¹⁹

De Roermondse kartuizer behoort tot de groep van mystieken, die aan de vooravond van het tijdperk van Reformatie en Contra-Reformatie duidelijk inzagen, dat het geloofsleven een nieuw élan behoefde, een élan, dat de vele veranderingen op maatschappelijk vlak kon opvangen en verwerken.²⁰ Hij beoogde een persoonlijke beleving van het christelijk geloof en dit niet louter door het beoefenen van vele devoties, maar vanuit de heilige Schrift en de werken van erkende meesters van het geestelijke leven. In zijn meditatie en preken wist hij de juiste snaar te treffen en tallozen op te wekken tot een diepe eerbied voor God, een intense liefde voor de lijdende Christus en een grote achting voor de Kerk als de door de heilige Geest geleide gemeenschap der heiligen.²¹ Hierdoor schaarde hij zich in de rij van grote laat-middeleeuwse predikers als Eckhart en Tauler²², maar tevens toonde hij zich open voor een bijbels-humanistische visie op de christelijke levensvervulling, waarvan Nicolaas van Kues een voortrekker was.²³ Hij was zeker geen „Schwärmer”, maar evenmin een rationeel reformator. Het dichtst stond hij bij de „moderne devotie”, die in hem dan ook graag haar mysticus zag.²⁴

In de vijftiende eeuw, toen het „burgerlijk levensideaal” allerwege gestalte kreeg, fungeerde Dionysius als een woordvoerder van het streven naar een nieuwe, Schrift- en Kerk-getrouwe realisering van het christendom, welke inspeelde op het gevoelen van een economisch- en sociaal-veranderende maatschappij. Roermond, dat juist toen als handelsstad in aanzien en betekenis steeg²⁵, was een alleszins gunstig arbeidsveld voor een man als hij. Het is natuurlijk niet mogelijk exact aan te geven hoe groot zijn invloed was op de religiositeit van zijn medeburgers, maar wel is als vaststaand aan te nemen, dat hij in de enige „Limburgse” stad, die ooit een kartuis binnen haar muren bezat, zowel een weg baande voor de beoefening van een echt christelijk humanisme²⁶ alsook de positieve aandacht voor goed kerkelijk leven veilig stelde.²⁷ Dat hij ook tegenstanders had, valt niet te verwonderen; met name zijn ordesgenoten maakten hem wel eens verdacht bij zijn overheid, zonder dat

deze daardoor in haar vertrouwen in de beroemde schrijver en prediker ernstig geschokt werd.²⁸ Dionysius de Kartuiser heeft steeds veel verering genoten, al is deze steeds in bescheidenheid beoefend. Pogingen van provisor Willem Cloots van het Roermondse groot seminarie, in de twintiger en dertiger jaren van deze eeuw ondernomen, hem tot de eer der altaren te doen verheffen, zijn op niets uitgelopen, vooral omdat de Kartuisers een dergelijk streven uit eenvoud niet wilden steunen.²⁹ Het enige overblijfsel van de actie is het feit, dat voor het hoofd van de mysticus een ereplaats is ingeruimd in de kapel van zijn voormalig huis. Het feit, dat het dit jaar vijf eeuwen geleden was, dat hij stierf, kan de herinnering aan zijn betekenis als een religieus-bewogen voorganger in een zich vernieuwende maatschappij aan het einde der Middeleeuwen verlevendigen. Tevens kan het ook de aandacht richten op de Kartuiserorde als zodanig, die nog steeds door haar „on-wereldse” leefwijze een bron van inspiratie kan zijn voor ieder, die zoekt naar de werkelijke zin van het leven en streven van ons mensen.

J. M. GIJSEN

¹ Vgl. E. Baumann, *Les Chartreux* (Paris 1928); P. van der Meer de Walcheren, *Het witte paradijs* (1929); C. Boutrais, *La grande Chartreuse* (9e dr., Grenoble 1950); A. de Meyer & J. M. de Smet, *Guigo's Consuetudines van de eerste Kartuisers* (Brussel 1951); W. Nigg, *Vom Geheimnis der Mönche* (Zürich-Stuttgart 1953); G. Vasallo, *Fascino di solitudine* (Milano 1957).

² In Nederland bestaat thans geen kartuis meer, al streeft de stichting „Dionysius de Kartuiser” er sinds jaar en dag naar een klooster van de orde binnen de landsgrenzen te doen stichten; in verband hiermee verblijven de meeste kartuisers van Nederlandse herkomst nu reeds in de kartuis van Calci bij Pisa.

³ Vgl. C. Le Couteux (éd.), *Annales ordinis cartusienis I* (Montreuil-sur-Mer 1887); A. Wilmart (éd.), *La chronique des premiers chartreux* in: *Revue Mabillon* 16 (1926) 77-142; H. Löbbel, *Der Stifter des Karthäuser-Ordens* (Münster i.W. 1899); *Dictionnaire de Théologie catholique* II, 2274-2282; *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique* X, 951-954.

⁴ Aan het einde van de 14e eeuw bestonden er kartuiserkloosters te Keulen, Arnhem (Monnikhuizen), 's-Hertogenbosch, Geerttruidenberg, Diest, Luik en Roermond.

⁵ Vgl. W. Mosmans, *Kartuisers te Roermond* in: *De Maasgouw* 52 (1932) 61-63; H. J. J. Scholtens, *Het Roermondse kartuiserconvent vóór de 16e eeuw* in: *Publications de la Société historique et archéologique dans le Limbourg* 86/87 (1950/51) 187-245.

⁶ Vgl. hierover: Chr. Schneider, *Die Kölner Kartause von ihrer Gründung bis zum Ausgang des Mittelalters* (Köln 1932); J. Greven, *Die Kölner Kartause und die Anfänge der katholischen Reform in Deutschland* (Münster i.W. 1935).

⁷ Vgl. *Le Couteux VI*, 135-140; A. Miraeus, *Opera diplomatica* II, 890-891; Scholtens 191.

⁸ Het meest authentieke verhaal van de stichting van „Mariae Bethlehem” is overgeleverd door prior Hendrik Eger van

Kalkar: vgl. H. B. C. W. Vermeer, *Het tractaat „Ortus et decursus ordinis Cartusienis” van Hendrik Eger van Kalkar; met een biographische inleiding* (Wageningen 1929) 112 e.vv.

⁹ Vgl. vnml. W. van Berchen, *Gelderse kroniek 1343-1481*, uitg. door A. J. de Mooy (Arnhem 1950); W. Jappe Alberts, *Geschiedenis van Gelderland van de vroegste tijden tot het einde der middeleeuwen* ('s-Gravenhage 1966); vgl. ook de lit., genoemd bij aant. 25.

¹⁰ Vgl. over Buer: Scholtens 197 en 215 e.v. en de lit., aldaar vermeld.

¹¹ Vgl. het *Necrologium* van de Roermondse kartuis, daterend uit de eerste helft van de 18e eeuw, onder 12 maart. Van dit *Necrologium* bezit het archief van het (voormalig) groot seminarie te Roermond een fotocopie. Biografische gegevens onder Dionysius zijn te vinden bij: Dirk Loer van Stratum, die de werken van de kartuiser in de 16e eeuw uitgaf; zijn biografie is opgenomen in deel I van *Doctoris Exstatici D. Dionysii Carusiani Opera Omnia* (Monstrolii 1896) XXIII-XLVIII; vgl. ook: A. Mougel, *Dionys le Chartreux* (Montreuil 1896); *Nieuw Nederlandsch Biographisch Woordenboek* II, 393-396; *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques* XIV, 256-260; P. Teeuwen, *Dionysius de Kartuiser en de filosofisch-theologische stromingen aan de Keulse universiteit* (Brussel-Nijmegen 1938); Dez., *Dionysius van Rijckel* in: *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte en Psychologie* 36 (1942) 1-12; K. Swenden, *Dionysius van Rijckel*. Biografische nota in: *Ons Geestelijk Erf* 24 (1950) 170-181; Dez. in: *Lexikon für Theologie und Kirche* III (2e dr. 1959) 406 e.v.; H. M. Blüm, *Fünfhundertster Todestag des Kartäusers Dionys von Rickel in der Kartause von Roermond am 12 März 1971* (hs.); betreffende studies over Dionysius' denkbeelden vgl. aant. 21.

¹² Vgl. Scholtens 228.

¹³ Vgl. over de betekenis van deze studie vooral het werk van Teeuwen.

¹⁴ De uitgave van de werken van Dionysius omvat 42 grote quarto delen; 15 banden handelen over de uitlegging van de heilige Schrift, 15 over theologische en wijsgerige kwesties; 13 bevatten ascetische verhandelingen en 4 kleinere tractaten, preken en brieven (die echter niet alle van Dionysius' hand zijn). De werken zijn uitgegeven: *Monstrolii 1896* - *Tornaci 1913* - *Parkminster 1935*.

¹⁵ Vgl. betreffende Nicolaas van Kues: E. Iserloh in: H. Jedin (Hrsg.), *Handbuch der Kirchengeschichte* III/2 (Freiburg-Basel-Wien 1968) 699-708 (Lit. 698); voor de reizen van Nicolaas vgl. J. Koch, *Nikolaus von Cues und seine Umwelt* (Heidelberg 1948) 111-152; voor de betrekkingen tussen Nicolaas en Dionysius vgl. A. Lübke, *Nikolaus von Cues, Kirchenfürst zwischen Mittelalter und Neuzeit* (München 1968) 402, 422.

¹⁶ Vgl. H. J. J. Scholtens, *De Kartuisers buiten 's-Hertogenbosch* in: *Bossche Bijdragen* 16 (1939).

¹⁷ Vgl. *Chartae capituli generalis Ordinis Cartusienis* (hs. Archives de la Grande Chartreuse) anno 1469.

¹⁸ Vgl. *Necrologium* onder 12 maart; uitvoerig over Dionysius' laatste levensdagen bericht Blüm.

¹⁹ Vgl. J. M. Gijzen, *Devotio Moderna in de achttiende eeuw; het vroomheidsideaal van Hendrik Pisart (1662-1736), prior van Sint Elisabethsdal bij Roermond* in: *Archief voor de Geschiedenis van de katholieke Kerk in Nederland* 13 (1971) 1-47.

²⁰ Vgl. Iserloh in: *Handbuch der Kirchengeschichte* III/2, 436.

²¹ Vgl. over de inhoud en strekking van Dionysius' werken: H. A. Keiser, *Dionysius des Kartäusers Leben und pädagogische Schriften* (Freiburg 1.Br. 1904); E. Ewig, *Die Anschauungen des Kartäusers Dionysius von Roermond über den christlichen Ordo in Staat und Kirche* (Bonn 1936); Teeuwen, *Dionysius de Kartuiser*; G. E. M. Vos de Wael, *De*

mystica Theologia van Dionysius mysticus in de werken van Dionysius Cartusianus (Nijmegen 1942); H. Pohlen, Die Erkenntnislehre Dionysius' des Kathäusers (Leipzig 1941); K. Swenden, De „mystica Theologia” bij Dionysius van Rijckel in: *Ons Geestelijk Erf* 22 (1948) 56-80; Dez., Bronnen van Dionysius Cartusianus' „Mystica Theologia” in: *Ons Geestelijk Erf* 22 (1948) 259-278; Dez., Invloed van Dionysius Cartusianus' mystica Theologia in: *Ons Geestelijk Erf* 23 (1949) 345-356; Theologisch Woordenboek I (Roermond-Maaseik 1952) 1055-1062; B. Tonutti, *Mariologia Dionysii Cartusiani* (Romae 1953).

²² Vgl. Gijsen.

²³ Vgl. Lübke 402.

²⁴ Vgl. Iserloh in: *Handbuch der Kirchengeschichte* III/2, 696; Gijsen.

²⁵ Vgl. C. J. A. Meerdink, Roermond in de Middeleeuwen (Roermond 1909); N.N., *Gedenkboek t.g.v. het zeventhonderd-jarig bestaan van Roermond als stad* (Roermond 1932), vooral 31 e.v. en 287-306; Th. L. M. Thurlings, *De Maashandel van Venlo en Roermond in de 16e eeuw*, 1473-

1572 (Amsterdam 1946); J. G. F. M. G. baron van Hövell tot Westerflier, *Roermond vroeger en nu* (Bussum 1968), vooral 16-21; W. Jappe Alberts, *De Nederlandse Hanzesteden* (Bussum 1969) 22 e.v.v.; Dez., *Schets van de economische geschiedenis van Nederlands Limburg in de Middeleeuwen* in: *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg* 15 (1970) 1-28.

²⁶ Vgl. M. Nauwelaerts, Johannes Murellius (Roermond 1480-Deventer 1517) in: *Historische Opstellen over Roermond en omgeving* (Roermond 1951) 201-236.

²⁷ Vgl. A. Dierickx, *De Oprichting van het Bisdom Roermond 1559-1569* in: *Historische Opstellen over Roermond en omgeving* 238; vgl. ook: C. Pyls, *Roermonds kloosterleven* in: *Gedenkboek* 188-220.

²⁸ Vgl. *Chartae anno 1446* (aangehaald bij Scholtens, *Het Roermondse Kartuizerconvent* 200, aant. 48).

²⁹ Vgl. de correspondentie van provisor Cloots met de Grande Chartreuse, bewaard in het archief van het (voormalig) groot seminarie te Roermond.

Brieven over Maastricht II

Brief XXI

(In dichtvorm verwijt de schrijver zijn vriend hem van verraad te beschuldigen, omdat hij hem geen brief had geschreven).

Is het voldoende in een vreemd land te zijn, om tot schrijven verplicht te zijn? Als dit zo is, dan vertrek ik morgen weer naar Frankrijk, of stuur mij anders maar een secretaris: want als ik voortdurend aan U, aan de markies en aan de abbé zou moeten schrijven, dan zou er nooit een eind aan komen. Ik houd van de Vrijheid; ik eerbiedig die van anderen en wil niet, dat men de mijne belemmert.

(Dan volgt weer een gedichtje, waarin hij zegt: „Dus geen gekheidmeer, ik zal schrijven, als ik er zin in heb en dit moet men bij het beantwoorden ook maar doen. Als het schrijven verveelt, dan laat men het maar.”)

De Franse troepen zijn niet lang genoeg in Maastricht geweest, om van deze stad al een Franse te kunnen maken. Zij is, op enkele onbetekenende dingen na, zoals zij was, vóórdat Lodewijk XV haar een gouverneur gaf. Ieder volk heeft zijn eigen zeden en het verschijnen van enige Fransen is niet voldoende deze te veranderen. Alle steden in het veroverd land zijn nog steeds niet Frans, misschien zullen ze het wel nooit worden. Parijs, waarde vriend, moet altijd Parijs blijven en om dezelfde reden moet Maastricht nu eenmaal Maastricht blijven. Het „Hollands” is de nationale taal, van de weeromstuit wordt er „Luiks” gesproken. De kooplieden kennen gewoonlijk beide talen. Bijna alle „beschaafde” mensen spreken Frans.

Zonder het dweepzieke gedoe, dat overigens nooit ergens goed voor is, zou het volk tamelijk verdraagzaam zijn: het is arm en zal dat nog lang blijven.

Ofschoon het theater een kostbaar vermaak is, beweert Maastricht toch toneelspelers te hebben. Het garnizoen onderhoudt het gezelschap. Het afgelopen jaar was het zo klein, dat de priesters van „Melpomene en Thalia”¹ niets te eten hadden. Degene, die de „verkwister” speelde, kon zelfs geen biertje kopen. De heer de Sérigny², die optrad in de rollen van de „deftige oude heren”, vertelde mij, dat hij zeven francs per maand had ontvangen: dit was nu juist eens de kans om tegen Orosmane³ te kunnen zeggen: „Laat mij maar in de gevangenis”. Dit jaar is het garnizoen talrijk en worden de toneelspelers vrij goed betaald.

Madame De La Sablonne⁴ moest niet in zo'n kleine schouwburg spelen. Deze charmante actrice zou onze grootste steden doen genieten. Het is een slechte politiek van de Franse toneelspelers, dat ze niet beter waken over de gezelschappen van het koninkrijk en dat ze acteurs naar den vreemde laten vertrekken, waar ze inplaats van er hun talenten te vervolmaken, tegenzin in zich zelf gaan krijgen en tenslotte vervelend worden. Mijnheer De la Brière⁵ moest ook niet in Maastricht blijven; hij heeft te veel talent om voor mensen te spelen, die hem in 't geheel niet begrijpen.

Geloof niet, mijn vriend, dat ik de goede smaak van de „Hollanders” in discrediet wil brengen: ik vind, dat zij over hun acteurs een gezond oordeel hebben en dat zij dezen met evenveel recht waar-